

---

## РОЗДІЛ XIV. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ

---

УДК 347.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.81>

### ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЕМ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ

**Бек У.П.,***кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри цивільного права та процесу  
Навчально-наукового інституту права,  
психології та інноваційної освіти**Національного університету «Львівська політехніка»**ORCID: 0000-0002-1770-4237**e-mail: ulyana.p.bek@lpnu.ua***Бучинська О.І.,***студентка IV курсу бакалаврату**Навчально-наукового інституту права,**психології та інноваційної освіти**Національного університету «Львівська політехніка»**ORCID: 0009-0000-8983-9483**e-mail: olena.buchynska.pv.2022@lpnu.ua*

#### **Бек У.П., Бучинська О.І. Проблемні аспекти розірвання шлюбу з іноземцем: національна практика та міжнародні правові стандарти.**

Вказується, війна вносить істотні корективи в життя кожного українця, зокрема і впливає на розвиток сімейних правовідносин, серед яких вагоме місце займає укладення шлюбу.

У статті детально досліджено правові аспекти розірвання шлюбу, ускладненого іноземним елементом, зокрема питання, що виникають при розлученні подружжя з різним громадянством або місцем проживання. Основними нормативними документами, які регулюють такі ситуації, є Закон України «Про міжнародне приватне право» та Сімейний кодекс України, що визначають порядок застосування українського або іноземного права до конкретних обставин справи.

Першим ключовим питанням після розірвання шлюбу є визначення місця проживання дітей. Законодавство України передбачає, що при ухваленні рішень щодо дитини суд зобов'язаний керуватися найкращими інтересами дитини. Це включає два важливі аспекти: підтримання здорових сімейних зв'язків, якщо родина благонадійна, та забезпечення дитині стабільного і безпечного середовища для розвитку. Особливу увагу суд приділяє випадкам, коли батьки проживають у різних країнах, що може впливати на можливість підтримання зв'язків з обома батьками.

Наступне важливе питання – це поділ спільного майна подружжя. В українському праві майно, набуте в шлюбі, вважається спільною сумісною власністю, якщо інше не обумовлено договором або законодавчо. Поділ майна може бути здійснений у добровільному порядку, якщо подружжя погодилися щодо пропорцій та переліку активів, або в судовому, якщо досягти згоди не вдалося. Судовий порядок передбачає, що суд визначає частки кожного з подружжя та проводить фактичний поділ майна на основі цих часток. При цьому позовна давність для звернення до суду щодо поділу майна становить три роки з моменту розірвання шлюбу, якщо поділ майна не був здійснений під час самого шлюбу.

У випадках, коли шлюбний договір або міжнародне законодавство визначають інші правила поділу майна чи прав щодо дітей, суди можуть застосовувати відповідні норми іноземного права. Відтак, у розгляді таких справ важливим є не тільки дотримання національного законодавства, а й врахування норм міжнародного права, щоб забезпечити справедливий і всебічний розгляд інтересів усіх сторін, зокрема дитини та кожного з подружжя.

**Ключові слова:** міжнародне право, законодавство України, сімейне право, розлучення, іноземці, розірвання шлюбу, подружжя, поділ майна, судовий порядок, колізійні правовідносини.

**Bek U.P., Buchynska O.I. Problem aspects of dissolution of marriage with a foreigner: national practice and international legal standards.**

It is indicated that the war makes significant adjustments to the life of every Ukrainian, in particular, it affects the development of family relations, among which marriage occupies a significant place.

The article examines in detail the legal aspects of divorce complicated by a foreign element, in particular the issues that arise when spouses with different citizenships or places of residence divorce. The main regulatory documents that regulate such situations are the Law of Ukraine "On Private International Law" and the Family Code of Ukraine, which determine the procedure for applying Ukrainian or foreign law to specific circumstances of the case.

The first key issue after divorce is determining the place of residence of children. Ukrainian legislation provides that when making decisions regarding a child, the court is obliged to be guided by the best interests of the child. This includes two important aspects: maintaining healthy family ties, if the family is reliable, and providing the child with a stable and safe environment for development. The court pays special attention to cases where parents live in different countries, which may affect the ability to maintain ties with both parents.

The next important issue is the division of joint property of spouses. In Ukrainian law, property acquired during marriage is considered joint property, unless otherwise stipulated by contract or law. The division of property can be carried out voluntarily, if the spouses have agreed on the proportions and list of assets, or in court, if agreement cannot be reached. The judicial procedure provides that the court determines the shares of each spouse and carries out the actual division of property based on these shares. At the same time, the statute of limitations for applying to the court regarding the division of property is three years from the date of divorce, if the division of property was not carried out during the marriage itself.

In cases where the marriage contract or international legislation determines other rules for the division of property or rights in relation to children, the courts may apply the relevant provisions of foreign law. Therefore, in considering such cases, it is important not only to comply with national legislation, but also to take into account the norms of international law in order to ensure a fair and comprehensive consideration of the interests of all parties, including the child and each of the spouses.

**Key words:** international law, legislation of Ukraine, family law, divorce, foreigners, dissolution of marriage, spouses, division of property, judicial procedure, conflict of laws.

**Постановка проблеми.** Війна вносить істотні корективи в життя кожного українця, зокрема і впливає на розвиток сімейних правовідносин, серед яких вагоме місце займає укладення шлюбу. Для багатьох українських жінок укладення шлюбу з іноземцями є актуальним з різних причин: від щирих почуттів до бажання переїхати за кордон або покращити матеріальний стан. Однак спільне життя у таких шлюбах не завжди складається успішно, що може призвести до розлучення та виникнення складних правових наслідків. Припинення шлюбу з іноземцем потребує ретельного аналізу правових аспектів, зокрема у сфері поділу майна, опіки над дітьми та інших зобов'язань, які підпадають під регулювання як українського законодавства, так і міжнародних норм. Зважаючи на актуальність проблеми, необхідно провести дослідження правових наслідків розірвання шлюбу за участю іноземного громадянина, щоб врахувати усі аспекти і забезпечити захист прав як українських громадян, так і іноземців у випадках припинення шлюбу.

**Стан опрацювання проблеми.** Проблеми правових наслідків розірвання шлюбу з іноземцем досліджувалися в наукових роботах багатьох вчених, зокрема Л.М. Баранової, І.В. Борисової, С.Б. Булеци, В.В. Заборовського, В.Г. Фазикоша, І.В. Жилінкової та інших. Їхні дослідження охоплюють питання, пов'язані з колізійним регулюванням сімейних правовідносин, специфікою поділу спільного майна, визначенням місця проживання дітей після розлучення, а також застосуванням національного та міжнародного права у випадках, коли один із подружжя є іноземним громадянином або має постійне місце проживання за кордоном.

**Метою статті** є дослідження правових наслідків розірвання шлюбу з іноземним громадянином. Зокрема, розглядаються питання, пов'язані з правовим регулюванням поділу спільного майна, визначенням місця проживання дітей та застосуванням міжнародних і національних норм у випадках, коли один із подружжя має іноземне громадянство.

**Виклад основного матеріалу.** В Україні порядок реєстрації шлюбу між громадянами України, іноземцями та особами без громадянства визначено законодавством. Закон гарантує рівність у правах і обов'язках у шлюбно-сімейних відносинах для всіх, незалежно від громадянства чи національності. Міжнародний шлюб зазвичай визначається як союз між особами різного громадянства або народженими в різних країнах. Проте таке визначення може бути складним, оскільки не завжди є однозначним, чи слід враховувати різні етнічні та правові аспекти, наприклад, подвійне

громадянство або одруження в третій країні. Це може ускладнювати ведення статистики і оцінку таких шлюбів.

Як і в багатьох інших європейських країнах, в Україні визнаються тільки ті шлюби, які офіційно зареєстровані в державних органах. Релігійні та цивільні партнерства не мають правового статусу, а одностатеві та третьостатеві шлюби є забороненими. Щоб іноземці могли зареєструвати шлюб в Україні, вони повинні надати підтвердження законного перебування в країні та довідку про свій «нешлюбний статус» з країни громадянства. Це забезпечує дотримання законності та уніфікованості процесу реєстрації міжнародних шлюбів [1, с. 136].

У різних країнах підходи до розірвання шлюбу значно різняться. Умовно ці підходи можна виокремити на три основні групи:

- заборона розлучень – деякі країни, зокрема Аргентина, Ірландія, Іспанія та Колумбія, мають дуже обмежені можливості для розірвання шлюбу, де це майже неможливо за будь-яких умов. У таких країнах розлучення вважається небажаним з точки зору моралі, традицій чи релігії, що надає шлюбу надзвичайної стійкості в юридичному та соціальному сенсі;
- розлучення на підставі обмеженого переліку причин – в ряді країн, як-от Єгипет та Ліван, розлучення можливе, але на основі суворо визначених законодавчих підстав. Часто право на ініціацію розірвання шлюбу залежить від гендерного аспекту, де, наприклад, жінка або чоловік мають виключне право на подання клопотання про розлучення. У країнах, що живуть за законами мусульманського права, чоловіки зазвичай мають більшу свободу в питанні розлучення, тоді як жінкам розлучення дозволяється лише за суворо визначених обставин;
- свобода розлучення на основі особистого рішення подружжя – більшість сучасних країн керується принципом, що шлюб є особистою справою подружжя, і якщо він фактично припинив своє існування, то юридично підтримувати його немає сенсу. У таких країнах розлучення можливе за взаємною згодою або через заяву одного з подружжя, що вказує на розрив відносин. Цей підхід передбачає презумпцію особистої свободи, де подружжя самі визначають долю свого шлюбу [2, р. 57].

Таким чином, законодавчі підходи до розірвання шлюбу у світі значно варіюються залежно від культурних, релігійних та правових традицій кожної країни.

Українське законодавство про міжнародне приватне право враховує складність шлюбних і розлучних відносин у міжнародних парах, регламентуючи їх через низку положень, які дозволяють адаптувати правовий режим до конкретних обставин подружжя. Так, стаття 60 Закону України «Про міжнародне приватне право» [3] закріплює, що насамперед повинен застосовуватися спільний особистий закон подружжя. Це право держави, громадянами якої є обидва з подружжя, що забезпечує єдність правових норм для сімейних відносин. У випадках, коли подружжя має спільне громадянство, питання, пов'язані з шлюбом, розлученням та їх наслідками, вирішуються відповідно до законодавства цієї держави.

Якщо подружжя не має спільного громадянства, закон передбачає інші критерії для визначення права, що буде застосовуватися. За таких обставин діють правила:

- право держави останнього спільного місця проживання – застосовується, якщо хоча б один із подружжя продовжує проживати в цій державі. Це важливе положення, позаяк дозволяє зберегти правову тяглість, прив'язуючи шлюбні відносини до місця, де подружжя фактично проживало;
- право найбільш тісного зв'язку – коли жоден з подружжя не проживає у спільній державі або не має спільного особистого закону, застосовується законодавство країни, з якою подружжя має найбільш тісний зв'язок. Це може враховувати місце роботи, наявність активів чи іншого зв'язку, що встановлює певну правову та соціальну прив'язаність [3].

Закон України «Про міжнародне приватне право» надає міжнародним парам можливість обирати право, яке буде застосовуватися до їхніх правових відносин у шлюбі та при його припиненні. Такий вибір може бути зроблений, якщо подружжя не має спільного місця проживання або їхні особисті закони належать до різних держав [3]. Це положення забезпечує гнучкість і дозволяє парам уникати складних судових розглядів, обираючи право, яке найбільше відповідає їхнім інтересам.

Відповідно до статті 63 цього ж Закону, правові наслідки припинення шлюбу регулюються законодавством, що застосовується до правових наслідків шлюбу на момент його розірвання [3]. Це означає, що якщо шлюб припиняється, правові наслідки, як-от розподіл майна, утримання одного з подружжя та інші фінансові питання, будуть регулюватися чинним на той момент правом, що діяло для їхніх сімейних відносин. Це положення дозволяє забезпечити стабільність і передбачуваність у процесі розірвання шлюбу.

Закон також враховує права і обов'язки щодо дітей. Оскільки багато міжнародних шлюбів включає питання опіки над дітьми, фінансового утримання та інших обов'язків, це може бути додат-

ковим критерієм при виборі відповідного законодавства, яке регулює ці питання з урахуванням найкращих інтересів дітей.

Можливість обирати застосовуване право чи діяти за визначеними правилами дає парам певну свободу та захист від правової невизначеності. Наприклад, пара може заздалегідь укласти шлюбний договір, в якому зазначити бажане право, що дозволить уникнути складних судових спорів у випадку розлучення або вирішення майнових питань.

Українське законодавство забезпечує баланс між захистом інтересів подружжя і стабільністю сімейних відносин, одночасно надаючи можливості для застосування іноземного права, що підвищує правову гнучкість для міжнародних сімей.

У сфері міжнародного приватного права існує значна проблема, пов'язана з визнанням іноземних розлучень, що призводить до виникнення так званих «колізійних» правовідносин. Ці ситуації виникають, коли одне з подружжя отримує розлучення в одній країні, але інша країна не визнає цього розірвання шлюбу. Такі невизнання можуть створювати складні правові колізії для подружжя, особливо якщо їх статус впливає на можливість повторного шлюбу або на питання опіки над дітьми та розподілу майна.

Серед причин виникнення «колізійних» правовідносин можна виокремити:

- територіальну приналежність: розлучення, отримане в одній країні, може не визнаватися в іншій, якщо його умови не відповідають місцевим правовим вимогам. Приміром, у деяких юрисдикціях потрібні певні підстави для розлучення, або процедура розлучення має відповідати місцевим нормам;
- принцип публічного порядку: чимало країн відмовляються визнавати іноземні рішення про розлучення, якщо вони суперечать основним засадам місцевого законодавства, які забезпечують дотримання суспільної моралі або основних прав людини. Наприклад, якщо іноземне розлучення було отримано без надання рівних прав сторонам або порушувало права жінки, країна може відмовити у його визнанні;
- національні приписи визнання іноземних розлучень: у законодавствах різних країн можуть бути закріплені умови для визнання іноземних розлучень. Наприклад, деякі країни вимагають, щоб подружжя мало певний період спільного проживання в країні, де оформлювалося розлучення, або щоб розлучення було отримане за участі обох сторін [4, с. 83].

Такі «колізійні» правовідносини створюють правові та соціальні труднощі для подружжя, які можуть виникати у таких аспектах:

- повторний шлюб: особа може бути офіційно розлученою в одній країні, але не розлученою в іншій, що створює перешкоди для повторного шлюбу. В такому випадку новий шлюб може вважатися недійсним в країні, яка не визнає попереднього розлучення;
- опіка над дітьми та аліменти: Відсутність визнання розлучення може ускладнити питання опіки та фінансових зобов'язань між колишнім подружжям. Це особливо актуально, якщо діти проживають в іншій країні.
- майнові відносини: Правові розбіжності можуть перешкоджати поділу спільного майна подружжя, оскільки питання майнових прав та обов'язків можуть не вирішуватися остаточно через невизнання розлучення [5, с. 101].

Деякі країни намагаються уникати «колізійних» правовідносин через міжнародне співробітництво та уніфікацію/гармонізацію норм:

- двосторонні угоди: окремі держави укладають угоди про взаємне визнання рішень щодо розлучень, що дозволяє уникнути колізій і швидко визнавати розлучення;
- регіональні конвенції: приміром, у Європі діють положення Брюссельського регламенту і Римських конвенцій, що встановлюють правила визнання іноземних рішень. Це дозволяє значно знизити кількість випадків, коли країна не визнає розлучення, отриманого в іншій державі ЄС;
- міжнародні конвенції: наприклад, Гаазька конвенція регулює питання визнання розлучень та правових розривів між різними країнами, що допомагає уніфікувати правила.

Україна визнає іноземні розлучення за умови, що вони не суперечать національному публічному порядку. Для цього іноземне рішення має пройти процедуру визнання в Україні, яка враховує умови, передбачені законодавством про міжнародне приватне право. Якщо суд вирішує, що іноземне розлучення не порушує права сторін і відповідає основним правовим принципам України, воно може бути визнано і мати юридичні наслідки на території України. Це дозволяє українським громадянам уникати «колізійних» правовідносин, якщо вони перебувають у міжнародному шлюбі та планують розлучення в іншій країні.[4]

Розлучення з іноземцем в Україні можливо оформити через РАЦС або суд. Існує декілька ключових моментів процесу та визначення підсудності, а також можливості дистанційного укладання договорів з адвокатом:

1. *Розлучення в РАЦСі.* Розірвати шлюб з іноземцем у РАЦСі можна без судового процесу, якщо виконані такі умови: 1) подружжя не має спільних неповнолітніх дітей; 2) дві сторони згодні на розірвання шлюбу; 3) один із подружжя може з'явитися особисто до РАЦСу. Якщо один із подружжя не може бути присутнім, він має завірити свою частину заяви у нотаріуса чи консульстві і надати її іншому. Заява подається до РАЦСу за місцем проживання одного з подружжя, а розлучення реєструється через місяць з дня подання заяви.

2. *Судове розлучення.* До судового розгляду вдаються в разі: 1) наявності спільних неповнолітніх дітей; 2) відсутності згоди на розірвання шлюбу одного з подружжя або неможливості її отримання. Рішення суду про розірвання шлюбу стає юридичним підтвердженням розлучення, але свідоцтво про розірвання шлюбу не видається.

3. *Підсудність у справах з іноземним елементом.* Підсудність визначається на основі міжнародних угод і таких критеріїв: 1) суд країни громадянства обох або одного з подружжя; 2) суд за останнім спільним місцем проживання подружжя; 3) суд за місцем проживання позивача, якщо на його утриманні є діти або є інші поважні причини. Українські суди можуть відмовити у провадженні, якщо справа вже розглядається в суді іншої держави. Законна перевага надається суду, який першим відкрив провадження. Підсудність може визначатися за місцем реєстрації відповідача, місцем його майна, або останнім відомим місцем його проживання.

4. *Дистанційне укладення договору з адвокатом.* Укласти договір з адвокатом, перебуваючи за кордоном, можливо в електронній формі. Договір, підписаний кваліфікованим електронним підписом, має юридичну силу. Це спрощує процес залучення правової допомоги, особливо якщо сторона не може фізично бути присутньою в Україні [5].

**Висновки.** Отже, підсумовуючи, можна сказати, що в контексті міжнародного приватного права шлюб між громадянами однієї держави на території іншої країни, а також розлучення та подальші правовідносини мають міжнародний характер. Це вимагає дотримання специфічних процедур і правил для визнання документів на території України та інших країн.

Укладання шлюбу між громадянами однієї країни за кордоном також вважається міжнародним з точки зору права, адже це може викликати питання визнання шлюбу в іншій державі. Якщо розлучення відбулося за межами України, для його юридичної сили в Україні потрібно пройти процедуру легалізації документів (або апостилювання, якщо країна входить до Гаазької конвенції). Легалізація дозволяє документу набути правового значення на території України.

Питання майнових прав можна вирішити за згодою сторін, уклавши договір, що визначає частки кожного. Якщо добровільний поділ неможливий, рішення приймається судом за українськими законами, враховуючи положення Закону України «Про міжнародне приватне право». Важливо зазначити, що якщо майно поділяється вже після розірвання шлюбу, то діє строк позовної давності три роки.

У разі розлучення батьки можуть самостійно вирішити питання місця проживання дітей. Якщо між батьками немає згоди, рішення щодо проживання дітей приймає суд. Суд, як правило, керується інтересами дитини та враховує її соціальні та емоційні зв'язки, умови виховання, фінансову забезпеченість та інші фактори.

Таким чином, розлучення з іноземцем та розподіл прав і обов'язків після цього, включаючи поділ майна та визначення місця проживання дітей, може регулюватися українським законодавством. У разі міжнародного елемента важливо дотримуватися норм національного та міжнародного права, що забезпечить ефективне та справедливе вирішення сімейних питань.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бідняк С.С. Укладання та розірвання шлюбу з іноземцями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 136–138. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/31>.
2. Stark B., Jacqueline Heaton J. *International Family Law*. London: Routledg, 2019. 336 p. URL: <https://ru.scribd.com/document/677494130/Routledge-Handbook-of-International-Family-Law-Barbara-Stark-and-Jacqueline-Heaton-Z-Library> (дата звернення: 05.10.2025).
3. Закон України «Про міжнародне приватне право». *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
4. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
5. Чепис О.І., Лазорик Є.В. Колізійне регулювання сімейних правовідносин в міжнародному приватному праві: шляхи подолання конфлікту кваліфікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 42. С. 98–103. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/2c51bcb2-5996-4a31-86c6-b33a6ac00eb4>.

6. Палетич Д.С. (2024) Особливості розірвання шлюбу з іноземним елементом в міжнародно-му приватному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 551–553. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/136>
7. Розірвання шлюбу з іноземцем: на що слід звернути увагу? URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/babenko-iurii/articles/rozirvannia-sliubu-z-inozemcem-na-shho-slid-zvernuti-uvagu> (дата звернення: 05.10.2025).